

A rendőrök sérelmére elkövetett hivatalos személy elleni erőszak egyes büntetőeljárásai kérdései*

FANTOLY Zsanett

A tanulmány a katona büntetőjogi fogalmát ért módosítás folytán előálló büntető eljárásjogi problémákat veszi górcső alá, és egyben rendszertani besorolást végez a rendőr által, illetve a rendőr sérelmére elkövetett bűncselekmények hatásköri megítélése céljából. Érintőlegesen elemzi a kérdést: szükséges-e a rendőr vonatkozásában a katonai külön eljárás biztosítása; illetve milyen kriminológiai prevenciós megoldások alkalmazhatók az elkövetés visszaszorítására.

A *katona* fogalmának Btk.-beli¹ módosítása szükségszerűen maga után vonta a katonai büntetőeljárás hatályára vonatkozó szabályok újragondolását a Be.-ben.² Ezen feladatnak tett eleget a 2013. évi CLXXXVI. törvény (hatályos: 2014. január 1-től), amely – figyelemmel arra, hogy a Btk.-módosítás folytán már a rendőr is a katona büntetőjogi fogalma alá esik – rendelkezik arról, hogy 2014. január 1-től a rendőr vonatkozásában is a Be. XXII. fejezete (A katonai büntetőeljárás) lesz az irányadó. A 2013. évi CLXXXVI. törvény által végrehajtott módosítás további velejárója a nyomozó ügyészségek és a Központi Nyomozó Főügyészség hatásköri rendszerének megreformálása.

A módosítás előtt a Be. 470. § (1) bekezdés c) pontja szerint katonai büntetőeljárásnak volt helye a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok, valamint a büntetés-végrehajtási szervezet hivatásos állományú tagja által a szolgálati helyen, illetve a szolgálattal összefüggésben elkövetett más bűncselekmény esetén. A Btk. 127. § (1) bekezdése alapján (az új fogalom szerint) katona a Magyar Honvédség tényleges állományú, a *rendőrség*, az Országgyűlési Őrség, a büntetés-végrehajtási szervezet, a hivatásos katasztrófavédelmi szerv, a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok *hivatásos állományú tagja*.

A Be. alapján a Magyar Honvédség tényleges állományú tagja által elkövetett bármely bűncselekmény esetében *katonai büntetőeljárást* kell lefolytatni. A többi, a büntetőjog szempontjából katonának tekintett hivatásos állományú személy esetében, ide nem értve a katonai bűncselekmények körét, a módosítás előtt csak a büntetés-vég-

* A tanulmány a Nemzeti Közszerzői Egyetem Rendészettudományi Karának a Magyar Tudomány Ünnepe rendezvényesorozat keretében, 2014. november 27-én megrendezett, a „Rendőrök sérelmére elkövetett hivatalos személy elleni erőszak büntetőjogi és kriminológiai aspektusai” című tudományos és szakmai konferencián, azonos címmel elhangzott előadás írásba foglalt változata.

1 2012. évi C. törvény

2 1998. évi XIX. törvény

rehajtás és a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok hivatásos állományú tagja által a szolgálati helyen, illetve a szolgálattal összefüggésben elkövetett más bűncselekmény esetében folytattak le katonai büntetőeljárást, amely különbségtétel indokolatlan voltát szüntette meg a módosítással a jogalkotó.

Ebből kifolyóan a módosítás egységesítette a fegyveres szervek hivatásos állományú tagjainak szolgálati viszonyáról szóló 1996. évi XLIII. törvény hatálya alá tartozók, egyben a büntetőjog által katonának tekintett hivatásos állományú tagjai által a szolgálati helyen, illetőleg a szolgálattal összefüggésben elkövetett más bűncselekmény esetén lefolytatandó eljárást. Az alábbiakban a tanulmány a módosítás folytán előálló problémákat veszi górcső alá, és egyúttal rendszertani besorolást végez a rendőr által, illetve a sérelmére elkövetett bűncselekmények hatásköri megítélése céljából.

A rendőr mint elkövető

A rendőr mint elkövető *magánéleti cselekvősége* a nyomozó ügyészség hatáskörébe tartozik. A Be. 29. § a) pontja alapján kizárólag az ügyész végzi a nyomozást a rendőrség hivatásos állományú tagja által elkövetett, nem katonai büntetőeljárás körébe tartozó bűncselekmény kapcsán.

Más a helyzet, ha a rendőr a *szolgálati helyen, szolgálattal összefüggésben követ el bűncselekményt* (pl. hivatali bűncselekmények, kényszervallatás, jogellenes fogva tartás, korrupciós deliktumok); ezen tényállások nyomozása már a Központi Nyomozó Főügyészség hatáskörébe tartozik. A Be. XXII. fejezetébe foglalt katonai büntetőeljárás ugyanis csupán a keretét adja az idetartozó személyi és bűncselekményi körnek,³ és arról, hogy konkrétan mely ügyészi szerv jár el nyomozó hatóságként, a 11/2003. (ÜK. 7.) LÜ utasítás ad további rendelkezést: „A Központi Nyomozó Főügyészség hatáskörébe tartozik a katonai büntetőeljárásra tartozó ügyek nyomozása.”⁴

A rendőr mint sértett

Ha a rendőr *magánszemélyként* kerül sértetti joghelyzetbe, a nyomozást az általános nyomozó hatóság (rendőrség) végzi; a vádemelés, illetve a vádképviselő feladatát pedig a „civil” ügyészség látja el.

Ha azonban a rendőr a *szolgálat teljesítése közben* kerül sértetti pozícióba, a nyomozó ügyészség vagy a Központi Nyomozó Főügyészség vizsgálja ki az ügyet. A Be. 29. § b) pontja alapján a nyomozó ügyészség jár el a rendőrség hivatásos állományú tagja ellen elkövetett emberölés, emberrablás, hivatalos személy elleni erőszak, hivatalos személy ellen, hivatalos eljárása alatt elkövetett rablás esetén; ilyenkor a nyomozást megyei hatáskörben végzik el. A Központi Nyomozó Ügyészség – mint a Legfőbb Ügyészség szerve – jár el viszont az élet elleni deliktumok meghatározott eseteiben: „a rendőrség

3 Be. 470. § (1) bek. c) pontja: „a rendőrség [...] hivatásos állományú tagja által a szolgálati helyen, illetve a szolgálattal összefüggésben elkövetett más bűncselekmény”.

4 1/2003. (ÜK. 7.) LÜ utasítás 49. § (2) bek. a) pontja

[...] hivatásos állományú tagja ellen hivatalos eljárása alatt, illetőleg emiatt elkövetett emberölés, valamint ebben a körben az emberölés büntettének előkészülete.”⁵

A törvénymódosítás indoka a nyomozó ügyészség tehermentesítésének szándéka volt, ugyanis korábban csak Budapesten 80–90 folyamatban lévő ügy terhelte a nyomozó ügyészséget, holott 20 felett gyakorlatilag kezelhetetlen az ügyszaporulat. További érv, hogy a büntetőeljárás hatálya alatt lévő rendőr ezen minősége a szolgálatára is kihat, például jogviszonya felfüggesztésre kerül, fegyveres szolgálatra nem osztják be, munkakörében áthelyezik stb. Ez csupán a fővárosban évente kb. 600 rendőrt érintett 2014. január 1. előtt.

A kölcsönös vagy viszontfeljelentés

A rendőrök sérelmére megvalósuló hivatalos személy elleni erőszak során a terhelt(ek) gyakori védekezése, hogy a rendőri intézkedés közben „megverték a rendőrök”. Ahol tehát a rendőr sértett állítása szerint őt erőszakkal akadályozták a jogszerű eljárásban (hivatalos személy elleni erőszak), a civil elkövető rendszerint viszontfeljelentéssel él rendőri erőszakra hivatkozva, például: a rendőr átlépte a hatáskörét, mert azonnal kényszerítő eszköz után nyúlt (a nem engedelmességet látván), vagy hivatalos eljárásban elkövetett bántalmazás (Btk. 301. §) a feljelentés tárgya. Nem ritka az sem, hogy a kényszerítő eszközöket jogszerűen alkalmazó rendőrt a tényeket elferdítve alaptalanul feljelentik, de az illetékes hatóságok az eljárás alaptalan voltát rögtön megállapítják, a nyomozást megtagadják, és az ügyet az irattárba helyezik.

Ha azonban a viszontfeljelentés alapján büntetőeljárás indul, akkor a rendőr által elkövetett cselekmény tekintetében (rendőr terhelt) a Központi Nyomozó Ügyészség, míg a rendőr sérelmére elkövetett cselekmény vonatkozásában (civil terhelt) a nyomozó ügyészség jár el. A törvénymódosítás előtt mindkét ügy a nyomozó ügyészség hatáskörébe tartozott. A módosítás után azonban elkerülhetetlen a párhuzamos nyomozások lefolytatása, illetve állást kell foglalni abban a kérdésben, vajon az-e a kizárólagosan helyes és szükségszerű eljárás, ha mindkét elkövetőt megvádoljuk. A kétszeres tanúkihallgatás által ugyanis nem zárható ki az eltérő vallomások lehetősége, s ebből fakadóan az eltérő tényállás megállapításának reális veszélye sem. Ez utóbbi pedig elmentéses döntések meghozatalát vonhatja maga után.

További probléma a rendőr elkövető elleni büntetőeljárásokban a gyenge váderedményesség. A rendőr terhelti pozícióban általában tagad: neki csak a b) pontos felmentő határozat jó, minden más érinti a korábbi munkakörét, jogkörét. A bizonyítás nehézkes: a szervezet összezár, nehéz a terhelő tanúkat felkutatni. Ugyanakkor, ha mégsem lesz eredményes a rendőr terhelt bűnösségének bizonyítása, a felfüggesztés idejére kieső munkabérét utólag meg kell téríteni számára.

A probléma megoldására célszerű lenne lehetőség szerint egyszerre befejezni a rendőr sérelmére megvalósult bűncselekmény ügyében indult, illetve az ehhez kapcsolódó viszontfeljelentéses eljárásokat. Ez azonban – az egyes hatóságok közötti in-

⁵ Be. 29. §-a alapján további felhatalmazás: 11/2003. (ÜK. 7.) LÜ utasítás 49. (2) bek. § e) pontja

formális információcserét leszámítva – csak úgy érhető el, ha az ügyeket egyesítik, és mindkét eljárást ugyanazon nyomozó hatóság, javaslatom szerint a Központi Nyomozó Főügyészség folytatja le.

Feltétlenül észszerű lenne tehát a nyomozási hatásköri szabályokban kivételként kezelni az olyan eseteket, amikor az intézkedéssel összefüggésben elkövetett, hivatalos személy elleni erőszak és a sértett rendőr által megalapozottan gyanítható hivatali bűncselekmény az eljárás tárgya. Lehetővé kellene tenni ezek együttes nyomozását és tárgyalását, vagyis azt, hogy ilyenkor egyazon (és adott esetben nem is feltétlenül katonai) bíróság járjon el. Nem biztos, hogy indokolt ugyanis a rendőröket a katonai büntetőjogi fogalmába olvasztani.

Legyen-e katonai büntetőeljárás a rendőrökkel szemben?

A jogtörténeti fejlődést vizsgálva megállapítható, hogy 1948-ig a rendőrök nem voltak jogi értelemben katonák, a rendőröknek a katonai büntetőjogi szabályok alá helyezését az ún. Kbtk., a katonai büntető törvénykönyvről szóló 1948. évi LXII. törvény teremtette meg. Az 1951. III. számú törvénybe iktatott büntető perrendtartás hatálybalépéséről, végrehajtásáról és a katonai büntetőeljárásban való alkalmazásáról szóló 1951. évi 31. számú tvr. személyi hatálya alá már a rendőrség tagjait is besorolták, biztosítva ezáltal számukra a katonai büntetőeljárás lefolytatásának lehetőségét, amennyiben bűncselekményt követtek el. Ezen a szabályozáson az 1962. évi 8. számú tvr. sem változtatott érdemben, mint ahogyan a „régis Be.” néven aposztrofált 1973. évi I. törvény sem.⁶ A rendszerváltozást követően azonban a katonai büntetőeljárás személyi hatálya számos olyan módosításon ment keresztül, amely érintette a rendőrség személyi állományát is, a legutóbbi a bevezetőben már említett, 2014. január 1-től hatályos változat.

A szakirodalom megosztott abban a kérdésben, szükséges-e a rendőr által elkövetett bűncselekmények elbírálását a katonai büntetőeljárás keretei közé sorolni. Hautzinger Zoltán két érvet hoz fel a kérdésre adott igenlő válasza mellett: a gyorsaság és a szakszerűség szempontrendszerét.⁷ Ezzel szemben Schubauer László szerint szűkíteni kellene a katonai büntetőjog hatálya alá tartozó személyek körét, kivonva ebből a rendőrség állományának azon tagjait, akik a közrend, közbiztonság védelmét vagy bünyügyi feladatokat látnak el. Álláspontja szerint a fegyveres testületek feladataik ellátása során nem feltétlenül a szigorú alá-fölé rendeltségen alapuló szolgálati viszonyok és a katonai rend, továbbá a parancs feltétlen érvényesülése által képesek működni, hanem a civil irányítás eszközeivel (megfelelő vezetés, munkaszervezés, a munkavállalók motiválása stb.) is megoldható a hatékony munkavégzés.⁸ Hasonló álláspontot képvisel Szilvássy

6 Hautzinger (2011) 82–83.

7 „[...] a katonai büntetőjog (ezen belül a katonai büntető eljárásjog) az általános büntetőjogi és eljárásjogi szabályok alkalmazásához képest garantálhatja azt, hogy a katonák mellett a rendvédelmi szervek tagjai által elkövetett büntetőügyeket a rendes eljáráshoz képest gyorsabban, a katonai hierarchiához hasonló alá-fölé rendeltségi viszonyokra való tekintettel, szakszerűbben bírálják el.” Forrás: Hautzinger (2013) 39–40.

8 Schubauer (2011) 62–66.

György is, aki szerint végleg el kell távolítani a nem honvédségi katonákat a Btk. „katonáitól”.⁹ Feltétlenül meg kell említenünk Finszter Géza véleményét is, aki síkra száll amellett, hogy a rendvédelmi szervek a civil igazságszolgáltatás alá sorolandók.¹⁰

A fenti szakirodalmi hivatkozások is egyértelműen mutatják, hogy a katonai büncselekmények, a katonai büntetőeljárás és a katonák mint személyek egymástól elkülönült fogalmak, amelyek ugyan szoros kapcsolatban, de nem teljes átfedésben vannak egymással. Erre pedig a jogalkotás során is érdemes figyelemmel lenni.

Kriminológiai kitekintés: az elkövetési módok „eldurvulása”

A rendőrök sérelmére elkövetett hivatalos személy elleni erőszak témájában végül szólnunk kell az elkövetés eldurvulásáról. Korábban az erőszak jellemzően addig terjedt, hogy az elkövető megrángatta a rendőr kabátját vagy pusztá kézzel ütlegelte,¹¹ mára azonban már gyakoribbá váltak az igazán veszélyes változatok; a csoportosan és – nemritkán – felfegyverkezve (lapáttal, késsel, légpuskával stb.) elkövetett büncselekmények fordulnak elő a joggyakorlatban. Ez a megnövekedett veszélyhelyzet pedig a büncselekménnyel szembeni hatékonyabb fellépés követelményét jelzi, amelyet semmiképpen nem lehet pusztán az állomány létszámnövelésének eszközével megoldani. A rendőrök sérelmére elkövetett hivatalos személy elleni erőszakkal szembeni fellépés a gyors és szigorú felelősségre vonás mellett az elkövetési okok és az elkövetést segítő feltételek feltárását is megköveteli.¹² A rendőri intézkedések során előforduló esetleges hatásköri túllépések vagy hiányosságok felismerése, az „udvariasan, de határozottan” elvet meghaladó helyes intézkedési taktika megválasztása és a kulturált rendőri fellépés nagymértékben segítheti e büncselekményi kör előfordulásának visszaszorítását. A nyomozásban pedig a pontosabb rendőri jelentések elkészítésének igénye növelné a hatékonyságot.

IRODALOMJEGYZÉK

1998. évi XIX. törvény (Be.)

2012. évi C. törvény (Btk.)

1/2003. (ÜK. 7.) LÜ utasítás

Bócz Endre (1977): A rendőrök sérelmére elkövetett hivatalos személy elleni erőszak Budapesten.

In: *Belügyi Szemle*, 15. évf. 9. sz. 79–82.

Bócz Ende – Löwinger Gábor (1978): A hivatalos személy elleni erőszak egyes kérdései Budapesten.

In: *Belügyi Szemle*, 16. évf. 9. sz. 87–91.

Csevár Antal (1991): A rendőrök sérelmére elkövetett hivatalos személy elleni erőszak 1988–1989-ben. In: *Rendészeti Szemle*, 29. évf. 12. sz. 33–43.

Finszter Géza (2003): A rendészeti menedzsment. In: *Magyar Rendészet*, 3. évf. 4. sz. 20–33.

9 Szilvássy (2013) 107.

10 Finszter (2003) 20–33.

11 A konkrét elkövetési módokat az 1980-as évek végéről lásd: Csevár (1991) 35–36.; továbbá Bócz (1977) 80.; Bócz–Löwinger (1978) 88.

12 Bócz–Löwinger (1978) 87.

Hautzinger Zoltán (2011): *A magyar katonai büntetőeljárás fejlesztési irányai*. Pécs, Dialóg Campus Kiadó.

Hautzinger Zoltán (2013): A katonai büntetőjog mint a rendészeti kontroll sajátos eszköze. In: *Magyar Rendészet*, 13. évf. 2. sz. 31–40.

Schubauer László (2011): A katonai bűncselekmények problematikája. In: *Magyar Rendészet*, 11. évf. 2. sz. 60–65.

Szilvássy György Péter (2013): Kérdőjelek a *katona* büntetőjogi fogalma körül. In: *Magyar Rendészet*, 13. évf. 2. sz. 103–108.

SUMMARY

Assaults against Representatives of Public Authority Committed against Police Officers from a Criminal Procedural Law Perspective

FANTOLY Zsanett

The study deals with the question of military criminal proceedings in the Hungarian Criminal Procedural Code. Since the new concept of "soldier" appeared in the Hungarian Criminal Code, some jurisdictional problems have arisen in the criminal proceedings. The author analyses these problems and tries to provide possible solutions for the de lege ferenda legislation.